

УДК 025.2:027.7:004.732

КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ВИМОГИ ЧАСУ

Валентина ФОМІНИХ

*Наукова бібліотека Хмельницького національного університету,
вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016, Україна, тел. (03822) 2-22-66*

Детально розглянуто роботу відділу комплектування та обробки документів Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Описано використання модуля “Книгозабезпеченість”, бази даних “Електронний каталог” на основі АБІС “УФД/Бібліотека”, згадано про формування бази даних “Електронна бібліотека”.

Ключові слова: комплектування бібліотеки вищого навчального закладу, АБІС “УФД/Бібліотека”, електронна бібліотека, Наукова бібліотека Хмельницького національного університету.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету – це потужний інформаційний та культурно-освітній центр, який бачить своє основне завдання у сприянні інноваційним освітнім та науковим процесам нашого університету.

Всі питання, пов’язані з комплектуванням, обробкою, зберіганням інформації, вирішуються в комплексі та в тісному контакті з тими, для кого працює бібліотека. Неможливо правильно сформувати фонд бібліотеки без координації зусиль із викладачами вищого навчального закладу, які постійно перебувають в курсі відповідності ресурсів бібліотеки програмам дисциплін, що їх читають на факультетах університету.

У бібліотеці формується новий організаційно-технологічний режим придбання видань, заснований на вивченні ефективності традиційних і нових джерел комплектування. В автоматизованому режимі ведеться БД “Замовлення літератури”, в якій кожне замовлення містить інформацію про організацію-постачальника, до якої надіслано дане замовлення, дату відправки та відмітку про виконання.

Основними джерелами комплектування Наукової бібліотеки ХНУ є:

- видавництва та книготоргівельні організації України;
- редакційно-видавничий центр університету;
- подарунки від авторів, організацій, фондів, вищих навчальних закладів та їх викладачів. У бібліотеці вже п’ять років поспіль проводиться акція до Дня бібліотекаря “Подаруй книгу бібліотеці”.

Вже другий рік, як впроваджено в роботу сервіс “Замовлення документів для навчального процесу та науково-дослідницької роботи”, який надає можливість викладачам, науковцям та співробітникам університету оперативно замовити документи через веб-сайт Наукової бібліотеки для поповнення її фонду.

На сайті виставлено каталоги видавництва, які своєчасно поновлюються. Замовлення надходять у БД “Потреби” “УФД/Бібліотека”, де їх обробляють працівники відділу комплектування та обробки документів. Особливу увагу при комплектуванні

документами звертають на дисципліни кафедр, які акредитуються, та на виконання їхніх замовлень із придбання літератури. Використовуючи можливості нових технологій, бібліотека поліпшує якість формування фонду, проводячи постійний моніторинг книгозабезпеченості навчального процесу за допомогою БД “Книгозабезпечення навчальних дисциплін”. Перевага надається якісному, а не кількісному напрямку у комплектуванні фонду.

Книгозабезпеченість навчального та наукового процесів університету є одним з головних завдань роботи бібліотеки університету і, зокрема, відділу комплектування. Ретельний облік усіх нових надходжень до бібліотечного фонду за навчальними дисциплінами дає можливість бібліотеці аналізувати політику комплектування, а для університету дані цієї статистики стають вирішальними під час акредитації кафедр та дисциплін. Використання автоматизованих систем обробки та обліку даних дозволяє швидко надати будь-яку інформацію для прийняття управлінських рішень. Певний досвід з цього питання накопичено в бібліотеці ХНУ.

Від 1999 р. ми працюємо з програмним продуктом “УФД/Бібліотека”, але лише у 2003 р. автори цієї програми розробили модуль “Книгозабезпеченість”, що складається з каталогу “Дисципліни” і “Тематико-типологічного плану комплектування” (ТТПК). Бібліотека ХНУ працює з власною автоматизованою картотекою книгозабезпеченості від 2000 р.

“Автоматизована картотека книгозабезпеченості” є самостійним програмним продуктом, який використовується на основі експорту даних із програми “УФД/Бібліотека” і дає можливість постійно володіти інформацією про книгозабезпеченість навчального процесу ВНЗ та покращувати якість обслуговування. В “Автоматизованій картотеці книгозабезпеченості” ведеться база даних “Користувачі” (кількість студентів, які навчаються в ХНУ в поточному році). Дані баз “Навчальні дисципліни” та “Навчальні і методичні посібники” експортуються до АКК із “УФД/Бібліотека”.

Працівники відділу комплектування та наукової обробки документів щорічно редагують дані про кількість студентів, отримані від кафедр на початку кожного навчального року на основі розпорядження по університету.

Процес уведення інформації розпочинається з вибірки інституту, факультету та кафедри. Після того, як вибрано кафедру, на моніторі з’являється список дисциплін із вказаною кількістю навчальних посібників та методичних матеріалів. У графі “Кількість студентів” вказують, скільки осіб вивчають цю дисципліну (по семестрах). Після того, як згадані показники заносять до таблиці, автоматично проводиться підрахунок, і у графах “Забезпеченість” з’являються показники коефіцієнту забезпеченості цієї дисципліни по семестрах.

У такому ж плані можна визначити забезпеченість по кафедрі, адже якщо показники занесені по усіх дисциплінах, то в підсумку автоматично проставляються відповідно і загальні цифри. Для користувача створено сторінку “Вивід довідок на екран”, яка дає змогу одержати потрібну інформацію. Існує дві довідки: “Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі” та “Список літератури по дисциплінах”. “Довідка про книгозабезпечення за навчальний рік по кафедрі” відтворює дані в тій само формі і в такому ж порядку, як вони були занесені у попередньому меню, але вона не дає права на введення або зміну даних. Вона надає змогу миттєво визначити:

- перелік інститутів, факультетів, кафедр та дисциплін, які там викладають;
- кількість студентів, які вивчають певну дисципліну;

- кількість книг по кожній дисципліні;
- кількість назв та примірників книг на одного студента по окремій дисципліні;
- кількість книг на кожного студента по кафедрі.

“Список літератури по дисциплінах” дає можливість не лише побачити забезпеченість літературою навчальних дисциплін у цифровому варіанті, а й оцінити якість забезпечення. За допомогою цих даних можна досить швидко проаналізувати якість забезпечення дисциплін літературою та визначити ступінь застарілості фонду. “Автоматизована картотека книгозабезпеченості” упродовж багатьох років користування зарекомендувала себе як система зі зручним інтерфейсом, що дозволяє отримати всі необхідні показники книгозабезпеченості.

За допомогою автоматизованої програми “УФД/Бібліотека” обробляється весь обсяг нових надходжень, роздруковуються сторінки інвентарної книги та каталожні картки. Набагато полегшує роботу з комплектування автоматизоване формування облікових та фінансових документів (інвентарні книги, книги сумарного обліку, акти тощо). Технологія роботи з періодичними виданнями надає можливість проводити процес реєстрації періодичних видань з автоматичним формуванням записів електронного каталогу та подальшим аналітичним розписом статей.

У відділі в повному обсязі використовують операції систематизації та предметизації зі створення БД “Електронний каталог” (ЕК). “Електронний каталог” є найголовнішою базою даних бібліотеки. Усі види документів, які надходять до бібліотеки, заносяться до ЕК, предметизуються та отримують штрих-коди. На сьогодні його обсяг становить понад 287 тис. назв і близько 390 тис. примірників документів. До системи ЕК входять книги, періодичні видання, автореферати дисертацій, звіти з НДР, статті з періодичних видань. На сьогодні в ЕК відображено весь активний фонд, включно з періодичними виданнями. Інші видання заносять до ЕК відповідно до запитів читачів. ЕК дозволяє робити експорт та імпорт бібліографічних описів документів у форматах USMARC, UNIMARC та XML, занесення електронних документів до бази даних, утримання електронних адрес документів в локальній та глобальній мережах, дає можливість одноразового введення та багаторазового і багатоаспектного використання інформації.

Кожна сучасна наукова бібліотека приділяє багато уваги створенню електронної бібліотеки як невід’ємної частини інформаційного ресурсу бібліотеки. У 2004 р. Наукова бібліотека розробила і затвердила “Концепцію електронної бібліотеки Хмельницького національного університету”, яка визначає політику її формування та представлення і є основою для розробки профілю її комплектування, визначає пріоритети у відборі видань для переведення в електронний формат, вирішує технологічні проблеми.

Для цілісної роботи з електронними ресурсами у 2007 р. було створено сектор підтримки електронної бібліотеки, а у 2008 р. організовано відділ електронної бібліотеки (ВЕБ). Організація нового структурного підрозділу сприяла активізації роботи з електронними ресурсами. Сьогодні база даних “Електронна бібліотека” містить 4300 повнотекстових версій наукових та методичних видань, 25 тисяч – видань художньої літератури, 8 тисяч анотованих повнотекстових публікацій з наукових журналів, які видаються в ХНУ. Студенти мають можливість працювати з електронними виданнями в локальній мережі університету.

Нещодавно у журналі “Научные и технические библиотеки” вийшла друком стаття О. С. Панаріної та В. І. Сосіпатової про книгозабезпеченість навчального

процесу в Українській інженерно-педагогічній академії та про важливість книгозабезпечення навчального процесу¹, а також коментарі до цієї статті російського бібліотекознавця Е. Р. Сукіасяна, в яких він поставив питання доцільності самого книгозабезпечення в сучасній системі навчання². Автор коментарів наводить приклад навчання в університетах США та ставить запитання: ми йдемо шляхом прогресу чи стоїмо на місці? Адже більшість бібліотек українських ВНЗ не мають змоги придбати необхідну кількість нових документів для поновлення фонду, передплатити повний спектр періодичних видань, використовувати потрібні електронні бази даних – як повнотекстові, так і аналітичні.

Важливим досягненням є скасування тендерів на комплектування бібліотечних фондів, що дає можливість оперативно поповнювати фонди книгозбірень за ціною видавництва без посередників. Однак не надає оптимізму прийняття постанови, згідно з якою передплата періодики знову підпадає під тендери, якщо сума передплати перевищує 100 тис. грн. А вона таки перевищує 100 тис. грн. на рік, тож ми з острахом чекаємо наступного року, бо не всі фірми, які виграють тендер, добросовісно виконують свої зобов'язання.

І, підсумовуючи, можна сказати, що модернізація вищої освіти зумовлює необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу. Наукова бібліотека Хмельницького національного університету приділяє велику увагу формуванню електронних інформаційних ресурсів, надає доступ до друкованих та електронних інформаційних ресурсів, сприяє високій якості навчання та науково-дослідної роботи, електронній доставці інформації користувачам, проводить активну корпоративну діяльність в галузі каталогізації та створення повнотекстових інформаційних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астапенко Т. Управління фондами: наукове підґрунтя, критерії ефективності, практичні аспекти (досвід Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова) // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 5. – С. 24–27.
2. Вилегжаніна Т. Поточне комплектування – один із важливих аспектів управління формуванням бібліотечного фонду // Бібліотечна планета. – 2007. – № 4. – С. 4–7.
3. Панарина О. Электронная база “Книгообеспеченность” как составная часть информационной системы вуза // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 12–15.
4. Панарина О. С., Сосипатрова В. И. База данных “Книгообеспеченность” – инструмент информационного обеспечения учебного процесса и система управления формирования фонда вузовской библиотеки // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 7. – С. 10–17.
5. Стрішенець Н. Відбір при комплектуванні: мистецтво чи наука? // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 1. – С. 7–15.
6. Стрішенець Н. Поняття “комплектування” в американській бібліотечній термінології // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 2. – С. 23–26.

¹ Панарина О. С., Сосипатрова В. И. База данных “Книгообеспеченность” – инструмент информационного обеспечения учебного процесса и система управления формирования фонда вузовской библиотеки // *Научные и технические библиотеки*. – 2010. – № 7. – С. 10–17.

² Сукиасян Э. Р. О книгообеспеченности и не только о ней: комментарии к статье О. С. Панариной и В. И. Сосипатровой // Там же. – С. 18–20.

7. Сукиасян Э. Р. О книгообеспеченности и не только о ней: комментарии к статье О. С. Панариной и В. И. Сосипатровой // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 7. – С. 18–20.

8. Чабан К. А. Про стан і перспективи розвитку публічних бібліотек Хмельницької області // Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних закладах в контексті переходу до інформаційного суспільства. – Хмельницький, 2008. – С. 8–10.

LIBRARY STOCK FORMATION IN A HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT: STATE-OF-THE-ART TECHNOLOGIES AND CALL OF THE TIMES

Valentyna FOMINYKH

*Scientific Library of Khmelnyts'kyi National University,
110/1, Kamianets'ka Str., Khmelnyts'kyi, 29016, Ukraine, tel. (03822) 2-22-66*

The article provides a detailed analysis of the work of the Stock Formation and Document Processing Department of the Scientific Library of Khmelnyts'kyi National University. It describes the “Book Supply” module and the “Electronic Catalogue” database based on the automated library information system “Unified Document Form/Library”, and mentions the formation of the “Electronic Library” database.

Keywords: library stock formation in a higher education establishment, automated library information system “Unified Document Form/Library”, electronic library, Scientific Library of Khmelnyts'kyi National University.

КОМПЛЕКТОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНЫХ ФОНДОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ТРЕБОВАНИЯ ВРЕМЕНИ

Валентина ФОМИНЫХ

*Научная библиотека Хмельницкого национального университета,
ул. Каменецкая, 110/1, г. Хмельницкий, 29016, Украина, тел. (03822) 2-22-66*

Подробно рассмотрена работа отдела комплектования и обработки документов Научной библиотеки Хмельницкого национального университета. Описано использование модуля “Книгообеспеченность”, базы данных “Электронный каталог” на основе АБИС “УФД/Библиотека”, упомянуто формирование базы данных “Электронная библиотека”.

Ключевые слова: комплектование библиотеки высшего учебного заведения, АБИС “УФД/Библиотека”, электронная библиотека, Научная библиотека Хмельницкого национального университета.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2011

Прийнята до друку 11.04.2011